

УДК 338(477):339.924

Є. М. Терехов,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної кібернетики,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України", м. Суми

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВИЗНАЧЕННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ КООРДИНАТ ЗАХІД — СХІД

I. Terekhov,
Ph.D., Associate Professor, Department of Economic Cybernetics,
"Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine", Sumy

ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE DEFINITION OF GEOPOLITICAL POLICY OF UKRAINE
IN THE COORDINATE SYSTEM WEST — EAST

У статті розглянуто сценарії економічного розвитку України за умов остаточного визначення геополітичного курсу держави. Доведено, що з економічної точки зору вступ до митного союзу надасть Україні тимчасові економічні переваги, в той час як створення зони вільної торгівлі із ЄС відповідає меті сталого, довгострокового економічного зростання.

Перед Україною стоїть вибір щодо просування в бік ЄС чи інтеграція у Митний союз. Необхідно враховувати усі переваги та недоліки цих рішень, гуртуючись не тільки на миттєвих вигодах. Стратегічною метою України повинно стає економічне просування в ЄС, що вимагає не лише економічних змін, заснованих на механізмах державного управління економікою, але і політичної волі українського керівництва.

The article deals with scenarios of economic development of Ukraine under the final determination geopolitical course of the state. It is shown that from an economic point of view accession to the customs union will provide Ukraine temporary economic benefits, while the free trade zone with the EU meets the goal of sustainable, long-term economic growth.

Ukraine is facing the choice to move towards EU integration or the Customs Union. One must consider all the advantages and disadvantages of these solutions hurtuyuchys not only on instant benefits. The strategic goal of Ukraine should become economic progress in the EU requires not only economic changes based on the mechanisms of state control of the economy, but the political will of the Ukrainian leadership.

*Ключові слова: геополітика, економіка, держава, курс, вибір.
Key words: geopolitics, economics, government, course selection.*

ВСТУП

За роки незалежності Україна набула значного, хоч і дуже гіркого досвіду внутрішнього розвитку та формування зовнішньополітичного курсу. Це два невіддільні складники життєдіяльності державного організму.

Годі й думати, що в нинішніх умовах якась окремо взята країна могла б жити й розвиватись ізольовано від решти світу. З моменту проголошення незалежності України перед нею постала нелегка, але конче важлива проблема — визначитися у своїх зовнішньополітичних орієнтирах. І як показало життя, розв'язання цього питання виявилось дуже важким. Україні потрібно віднайти своє місце в Європі та світовому співтоваристві, в той же час неможна ігнорувати і східний вектор зовнішньої політики.

У цих умовах визначення геополітичного курсу України має ґрунтуватися передусім на урахуванні власних національних інтересів, які в першу чергу мають враховувати економічні наслідки с геополітичного вибору України.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Українські науковці О. Власюк, В. Вербинський, М. Земляний, І. Король, М. Господар, О. Кирюхін, Г. Надтока та ін., зробили значний внесок у розвиток геополітичної науки.

Головна дискусія серед науковців точиться навкруги питання визначення стратегічного вектору геополітики: Схід — Захід. А. Кудряченко закликає брати до уваги зростаючу роль Європейського Союзу як приваб-

ливого соціально-економічного простору для сусідніх країн, зокрема — для України. Дослідник підкреслює, що з прийняттям керівництвом Євросоюзу рішення щодо вироблення єдиної зовнішньої політики та політики в галузі безпеки вимальовується його нинішня й особливо майбутня нова якість [5, с. 174].

На думку С. Віднянського, Україна не має розглядати вступ до ЄС як самоціль. Головним завданням має бути забезпечення цілком конкретних переваг як політичних, так і економічних [2]. Як слушно зазначає А. Кудряченко, добрі взаємини з Росією для України обертаються солідним розширенням її власних економічних та зовнішньополітичних можливостей. Взаємовигідні відносини двох найбільших пострадянських держав підносять рівень безпеки і передбачуваності розвитку континенту, розширюють поле маневру України [4, с. 152].

Зрозуміло, таким чином, що геополітичне положення України вимагає активної зовнішньополітичної діяльності у різних напрямках. Тому одним із головних принципів української геостратегії, на думку низки дослідників, має залишатись багатовекторність її міжнародної політики.

Д. Міхель зазначає, що багатовекторність слід сприймати не як постійні коливання зовнішньополітичного курсу, а в широкому розумінні — як розвиток і підтримку відносин із багатьма учасниками міжнародного життя. Для України це абсолютно раціональна і прагматична політика, яка, окрім усього іншого, викликана ще й тим, що в Україні поки що немає єдності стосовно визначення зовнішньополітичних пріоритетів [6, с. 179].

У той же час у наукових дослідженнях недостатньо уваги приділено економічній складовій геополітичного вибору України, що обумовлює мету даної статті — розглянути економічні наслідки визначення геополітичного курсу України в системи координат Схід — Захід

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Фінансово-економічна криза в останні роки поступово змінює позиції провідних міжнародних гравців, їх потенціал. Ці зміни призводять до суттєвих змін в геополітичній стратегії держав, перш за все мова йде про поширення розуміння, що національна економіка є провідною сферою державної політики, інші ж аспекти, зокрема геополітичні, повинні корелюватися з інтересами національної економіки.

В умовах величезної конкуренції у сучасному світі за контроль над ресурсами і ринками збуту почуватися захищеною може тільки та держава, яка глибоко вкорінена в ці процеси. Переплетення інтересів між різними суб'єктами міжнародної політики є одним із гарантів безпеки. Як зазначають М. Алексієв та Я. Секо, Україні вкрай важливо диверсифікувати не лише джерела постачання енергоресурсів, але й міжцивілізаційний діалог, який би позбувся дихотомічного дискурсу "Росія — Захід" [1, с. 22].

При виборі геополітичних пріоритетів розвитку держави має бути створений базовий сценарій розвитку української економіки, який передбачає збережен-

Таблиця 1. Середньорічні темпи приросту ВВП і основних елементів кінцевого попиту України (у постійних цінах, %)

	2013-2015	2016-2020	2021-2025	2026-2030
Споживання домашніх господарств	6,1	5,0	4,3	3,6
Державне споживання	2,7	2,4	2,0	1,7
Інвестиції в основний капітал	11,0	8,5	7,2	5,1
Експорт	4,1	4,1	4,2	4,3
Імпорт	8,4	7,0	5,7	4,3
ВВП	4,4	3,8	3,9	3,6

Джерело: [3].

Таблиця 2. Галузева структура української економіки в постійних цінах (% р.)

	2015	2020	2025	2030
Сільське господарство	8,1	7,8	7,6	7,4
Добувна промисловість	5,4	5,0	4,7	4,5
Харчова промисловість (включаючи тютюн та напої)	9,9	10,1	10,2	10,2
Текстильне і швейне виробництво (включаючи виробництво шкіри)	1,1	1,1	1,1	1,2
Деревообробка і целюлозно-паперове виробництво	,17	1,8	1,8	1,9
Виробництво кокса і нафтопродуктів	2,8	1,7	1,0	0,5
Хімічна промисловість	4,5	4,7	4,8	5,0
Виробництво інших неметалічних мінеральних продуктів	1,9	2,1	2,3	2,4
Металургія	8,7	8,5	8,3	8,2
Машинобудівні види діяльності	6,5	6,9	7,3	7,6
Електроенергетика	4,5	4,2	3,9	3,7
Будівництво	4,6	5,7	6,6	7,0
Транспорт і зв'язок	9,1	9,2	9,2	9,4
Торгівля	10,7	10,7	10,8	10,8
Послуги	20,6	20,5	20,4	20,3
Всього	100	100	100	100

Джерело: [3].

ня ключових тенденцій економічного розвитку останніх років, за таку основу можуть бути взяті макроекономічні показники 2012 року.

У базовому сценарії має бути враховано, що економіка України, а точніше її розвиток, буде визначатися, преш за все, вартістю енергоносіїв, ця ж вартість буде залежати саме від геополітичного вибору України.

Основна проблема, з якою зіткнеться українська економіка при реалізації базового сценарію, полягає в тому, що в умовах зростання цін на енергоресурси підтримка необхідного рівня конкурентоспроможності виробників стає можливою лише при прискореному зниженні енергоємності. У свою чергу радикальне зниження енергоємності вимагає масштабних інвестицій. При цьому зниження рівня доходів на тлі зростання витрат веде до збереження відносно невисоких рівнів норми нагромадження основного капіталу. При цьому зростання виробництва стримується поступовим вибуттям "старого" незавантаженого капіталу.

Таким чином, економіка стикається з гострою проблемою обмеженості капіталу. Однак наявність потенціалу зростання ще на старих виробничих потужностях дозволяє українській економіці демонструвати відносно високі темпи економічного зростання у порівнянні, наприклад, з Білорусією, що відчуває гострий дефіцит основного капіталу.

Таблиця 3. Виробництво та експорт енергоресурсів в Україні

	2015	2020	2025	2030
Нафта, млн тон				
Видобуток	5,0	5,0	5,0	5,0
Імпорт	9,0	9,0	10,0	10,0
Частка імпорту у внутрішньому споживанні	66,3	65,5	67,6	67,9
Газ, млрд м ³				
Видобуток	26	28	29	30
Імпорт	37	38	39	43
Частка імпорту у внутрішньому споживанні	59,2	57,3	57,4	58,9
Вугілля і торф, млн тон				
Видобуток	62	68	75	82
Імпорт	15	18	20	21
Частка імпорту у внутрішньому споживанні	19,3	21,0	21,4	20,7
Електроенергія, млрд кВт.час				
Видобуток	220	245	264	276
Імпорт	2	2	2	2
Частка імпорту у внутрішньому споживанні	1,0	0,9	0,8	0,8

Джерело: [3].

Таблиця 4. Зміни основних макроекономічних показників по відношенню до базових варіантів (сценарій вступу України у ЗВТ СНД, % до показників 2012 року)

Росія	2015	2020	2025	2030
Експорт	0,01	0,01	0,01	0,01
Імпорт	0,00	0,00	0,00	0,01
ВВП	0,00	0,00	0,00	0,00
Казахстан	2015	2020	2025	2030
Експорт	0,00	0,00	0,01	0,01
Імпорт	0,00	0,00	0,02	0,02
ВВП	0,00	0,00	0,00	0,00
Білорусь	2015	2020	2025	2030
Експорт	0,04	0,04	0,04	0,04
Імпорт	0,00	0,00	0,00	0,00
ВВП	0,02	0,02	0,02	0,02
Україна	2015	2020	2025	2030
Експорт	2,38	2,07	1,77	1,51
Імпорт	0,00	0,00	0,03	0,05
ВВП	0,65	0,56	0,48	0,40

Джерело: [3].

Таблиця 5. Зміни основних макроекономічних показників у порівнянні з базовим варіантом (сценарій вступу України до ЄЄП, тільки ефекти від покращення умов торгівлі з країнами ЄЄП, % до показників 2012 року)

Росія	2015	2020	2025	2030
Експорт	0,02	0,04	0,05	0,05
Імпорт	0,00	0,00	0,00	0,01
ВВП	0,00	0,01	0,01	0,01
Казахстан	2015	2020	2025	2030
Експорт	0,02	0,03	0,04	0,05
Імпорт	0,03	0,02	0,04	0,03
ВВП	0,00	0,00	0,01	0,01
Білорусь	2015	2020	2025	2030
Експорт	0,05	0,04	0,04	0,04
Імпорт	0,00	0,06	0,06	0,06
ВВП	0,02	0,02	0,02	0,02
Україна	2015	2020	2025	2030
Експорт	4,15	3,66	3,14	2,68
Імпорт	0,16	0,16	0,20	0,26
ВВП	1,15	0,99	0,85	0,73

Джерело: [3].

Слід зазначити, що відсутність суттєвих змін у структурі економіки веде до гальмування темпів економічного зростання на тлі неможливості прискореного нарощування випуску в експортних галузях. Отримана в рамках базового прогнозу динаміка українського ВВП знижується у довгостроковій перспективі з 4,4 % до 3,6 % у 2025—2030 роки (табл. 1).

У галузевій структурі української економіки зберігається висока частка традиційних експортних виробництв. Базовий сценарій виходить з досить високих темпів зростання сільськогосподарського виробництва (до 4—5 % на рік), що дозволяє сільському господарству до кінця прогнозного періоду досягти приблизно 7.4 % від обсягу валового випуску української економіки. Високими залишаються частки металургії та хімічного виробництва (табл. 2).

Оскільки в рамках такого сценарію Україна не вступає ні в Зону вільної торгівлі з Європейським Союзом, ні в Єдиний економічний простір, значний вплив на загальноекономічну динаміку має зниження темпів зростання експорту.

Прогнозується, що виробництво електроенергії до 2030 року зросте на 30 % — до 276 млрд кВт/рік. Імпорт газу трохи збільшиться до 43 млрд м³. Такий результат стане можливим у результаті заміщення газу вугіллям в енергетичному балансі України, зниження енергоємності виробництва, зростання внутрішнього видобутку до 30 млрд м³, імпорту нафти збільшиться до 23 млн тонн. (табл. 3).

Збільшення залежності економіки країни від імпорту енергоресурсів стане стимулом до зростання капітальних вкладень, спрямованих на модернізацію виробничих фондів і зниження питомої енергоємності.

Для оцінки впливу міждержавної торгівлі на економічний розвиток були проведені розрахунки з ряду сценаріїв, що розрізняються варіантами інтеграції України з державами-учасниками ЄЄП.

У першому сценарії розглядається входження України в Зону вільної торгівлі СНД (ЗВТ СНД) починаючи з 2012 року, але за умов збереження бар'єрів в торгівлі продукцією сільського господарства, паливно-енергетичного комплексу та металургії. Найбільш істотний приріст буде спостерігатися в обсягах виробництва України, ВВП якої в середньому перевищує обсяг ВВП у базовому сценарії на 0,5 % (табл. 4).

По суті, цей варіант може розглядатися як збереження поточного статусу з незначним позитивним ефектом для України за рахунок зняття невеликої кількості бар'єрів у торгівлі з країнами СНД.

У сценарії повного вступу України в Єдиний економічний простір без будь-яких умов приріст ВВП порівняно з попереднім сценарієм збільшується приблизно у 1,5 рази — за рахунок зниження цін і виробничих витрат, а також збільшення експорту продукції металургії і сільського господарства (табл. 5).

Ще одним елементом Єдиного економічного простору може стати утворення єдиної валютної системи або збереження незмінними курсів національних валют країн, що входять до нього. З одного боку, це мінімізує валютні ризики країн-учасниць в рамках взаємної торгівлі. З другого, зробить неможливим отримання переваг у двосторонній торгівлі за рахунок девальвації

національної валюти. Такий варіант призводить до скорочення експорту України і збільшення імпорту з інших країн, тобто до погіршення зовнішньоторговельного сальдо. Навпаки, для Росії і Казахстану це означає збільшення обсягів експорту і скорочення імпорту, і, тим самим, додаткове зростання валового внутрішнього продукту (табл. 6).

Такий результат показує, що валютна інтеграція, на перший погляд, менш вигідна країнам, що є нетто-імпортерами енергетичних ресурсів. Разом з тим, у сценарії вільних валютних курсів однозначно програють країни, які володіють значним експортним потенціалом. В умовах зростання цін на енергоносії вони не мають можливості послабити курси національних валют і втрачають конкурентоспроможність при торгівлі несировинною продукцією з країнами ЄП. Основний результат цього розрахунку полягає в тому, що гармонізація валютних курсів необхідна для збільшення інтеграційних ефектів, оскільки усуває негативні дії коливання валют на економіку. Водночас механізми створення єдиної валютної системи вимагають опрацювання заходів, що дозволяють мінімізувати негативні наслідки від уніфікації валютних курсів для країн ЄП.

Як ще один сценарій можна розглянути варіант, в якому Україна створює зону вільної торгівлі з Європейським союзом. У цьому випадку передбачається взаємне скасування мит між Україною та країнами ЄС. У той же час країни ЄП встановлюють мита для України на рівні значень, що діють при торгівлі з європейськими країнами. При цьому експорт в країни ЄС зростає на 10%, імпорт з країн ЄС зростає на 15%, торговий оборот між країнами ЄП і Україною при цьому скоротиться приблизно на 2,5%. Цей сценарій у порівнянні з базовим показує більш низькі темпи економічного зростання Росії, Казахстану і Білорусі, що буде викликано зниженням обсягу експорту на Україну.

Динаміка ВВП України також є нижчою, ніж у базовому сценарії, що буде пов'язано із зниженням обсягів експорту в країни ЄП і зростанням імпорту з країн Європейського союзу, який буде більше, ніж збільшення обсягів експорту в ЄС (табл. 7).

Основні негативні ефекти для української економіки виникнуть за рахунок: зниження сумарного експорту машинобудівної продукції; неможливості, в силу обмежень по виробничих потужностях, прискорено нарізувати обсяги виробництва та експорту продукції металургії, хімічної промисловості та сільського господарства; збереження залежності від імпорту енергоносіїв з країн ЄП при низькій еластичності обсягів споживання за рівнем цін (буде мати місце значне зростання витрат української економіки на енергоресурси).

Разом з тим, якщо взяти за основу дослідження ІНП РАН, то можна оцінити відставання у рівні технологічного розвитку від європейських країн (табл. 8).

Оцінюючи можливий розвиток торгівлі, наприклад, машинобудівною продукцією, можна виходити з того, що взаємна торгівля товарами машинобудування між країнами Митного союзу і Україною зможе замінити імпорт з третіх країн в тій мірі, в якій скоротиться відставання від третіх країн в рівні науково-технічного розвитку.

Таблиця 6. Зміни основних макроекономічних показників по відношенню до базових варіантів (сценарій вступу України до ЄП з єдиною валютною системою, % до показників 2012 року)

Росія	2015	2020	2025	2030
Експорт	0,02	0,24	0,41	0,67
Імпорт	- 0,25	- 0,86	- 1,48	- 2,13
ВВП	0,03	0,12	0,23	0,31
Казахстан	2015	2020	2025	2030
Експорт	0,03	0,14	0,42	0,63
Імпорт	-0,42	-1,38	-2,27	-3,11
ВВП	0,00	0,03	0,11	0,16
Білорусь	2015	2020	2025	2030
Експорт	-0,21	-0,67	-1,07	-1,45
Імпорт	0,62	2,25	3,89	6,45
ВВП	-0,12	-0,46	-0,83	-0,92
Україна	2015	2020	2025	2030
Експорт	-2,83	-6,62	-8,99	-10,54
Імпорт	0,73	2,17	3,71	5,37
ВВП	-0,75	-2,11	-3,07	-3,93

Джерело: [3].

Таблиця 7. Зміни основних макроекономічних показників по відношенню до базових варіантів (сценарій вступу України у ЗТ з ЄС, % до показників 2012 року)

Росія	2015	2020	2025	2030
Експорт	0,00	0,00	0,00	0,00
Імпорт	0,00	0,00	0,00	0,00
ВВП	0,00	0,00	0,00	0,00
Казахстан	2015	2020	2025	2030
Експорт	0,00	0,00	0,00	0,00
Імпорт	-0,02	-0,01	-0,02	-0,01
ВВП	0,00	0,00	0,00	0,00
Білорусь	2015	2020	2025	2030
Експорт	0,00	0,00	0,00	0,00
Імпорт	0,00	-0,03	-0,03	-0,03
ВВП	0,00	0,00	0,00	0,00
Україна	2015	2020	2025	2030
Експорт	-0,19	-0,08	0,09	0,27
Імпорт	4,22	4,03	3,83	3,54
ВВП	-1,28	-1,22	-1,03	-0,94

Джерело: [3].

Таблиця 8. Оцінка відставання України від країн ЄС в рівні ефективності економіки і науково-технічного розвитку, рази

	2020	2030
Росія	2,7	2,5
Казахстан	2,9	2,5
Білорусь	3,2	2,5
Україна	3,0	2,5

Джерело: [3].

Тобто скорочення відставання в науково-технічному розвитку від третіх країн означає, що країни Митного союзу і Україна будуть зменшувати частку імпорту товарів машинобудування з цих країн.

При зниженні відставання у технічному розвитку країн Митного союзу і України від третіх країн імпорт продукції машинобудування з країн Митного союзу і України в загальному обсязі імпорту продукції машинобудування в Росії зростає з 8,3 % у 2010 році до 17,1 % у 2030 році, в Казахстані — з 28,3 % до 46,6 %, в Білорусі — з 24,7 % до 39,1 %, в Україні — з 16,9 % до 26,4 % (табл. 9).

Таблиця 9. Оцінка частки імпорту продукції машинобудування країн МС та України у загальному імпорті продукції машинобудування, %

Імпортёр	Експортёр	2020	2030
Росія	з інших країн	85,9	82,9
	з країн МС і України	14,1	17,1
	Казахстан	0,2	0,3
	Білорусь	5,2	6,5
	Україна	8,7	10,3
Казахстан	з інших країн	58,1	53,4
	з країн МС і України	41,9	48,6
	Білорусь	2,5	3,2
	Україна	10,4	12,2
	Росія	29,0	31,2
Білорусь	з інших країн	64,2	60,9
	з країн МС і України	35,8	39,1
	Україна	6,4	7,6
	Росія	29,2	31,4
	Казахстан	0,1	0,1
Україна	з інших країн	76,2	73,6
	з країн МС і України	23,8	26,4
	Казахстан	0,1	0,1
	Білорусь	4,3	5,5
	Росія	19,4	20,8

Джерело: [3].

У торгівлі з Україною секторальні угоди в рамках двосторонніх відносин з Росією або в процесі приєднання до ЄСП можуть концентруватися в секторах, які мають потенціал виробництва конкурентоспроможної продукції на ринках пострадянського простору. До таких секторів належить авіабудування, суднобудування, енергетичне машинобудування, виробництво звичайного озброєння.

Слід зазначити, що сприятливі торгово-економічні відносини між Росією і Україною дозволять істотно інтенсифікувати взаємини у сфері розвитку машинобудівного виробництва. Наприклад, постачання українських авіаційних двигунів залишається критично важливим для російських виробників вертольотів як мінімум до 2017—2018 років.

Зіставлення результатів, отриманих при розрахунках з перерахованих вище сценаріїв, показує, що найбільші значення приросту обсягів експорту і ВВП по відношенню до базового сценарію (в рамках якого Україна не вступає в зону вільної торгівлі ні з ЄС, ні з ЄСП) спостерігаються у варіанті вступу України в ЄСП з технологічним зближенням, але без формування єдиної валютної системи.

Значний приріст експорту також спостерігається в сценарії утворення Україною зони вільної торгівлі з ЄС, однак через істотне зростання імпорту і зниження експорту в країні ЄСП у цьому сценарії ВВП України трохи знижується.

Помітне збільшення обсягів ВВП характерно для сценаріїв, що включають технологічне зближення. Зростання експорту спостерігається як при вступі України в ЄСП, так і при входженні у ЗВТ з ЄС. Сценарій, який передбачає фіксацію курсу національної валюти, несе значні негативні ефекти для української економіки, пов'язані з погіршенням сальдо платіжного балансу.

Фактично це означає необхідність додаткових інвестицій у збільшення ефективності економіки, у першу чергу — зниження енергоємності виробництва. Як альтернатива може бути передбачений механізм трансфертного перетікання капіталу всередині країн ЄСП для мінімізації диспропорцій у зовнішній торгівлі і платіжному балансі. Досліджені сценарії показують, що основними критеріями для збільшення динаміки валового внутрішнього продукту при виборі митної політики є забезпечення розширення ринків для обробної промисловості та зменшення витрат на сировину і енергоносії як за рахунок впровадження нових технологій, так і за рахунок зниження частки митних платежів в їх вартості.

У зв'язку з цим на перший погляд, вступ України в ЄСП є більш вигідним варіантом порівняно з утворенням зони вільної торгівлі з ЄС, оскільки надасть українській промисловості значні конкурентні переваги на єдиному ринку.

Однак втрати економіки України від створення Митного союзу можуть становити десятки мільярдів доларів, оскільки:

- посилиться конкуренція за ринки країн-учасниць, насамперед, за продукцію сільського господарства, деревообробної промисловості, машинобудування, металургії. Україна також може втратити частину ринку збуту. А той же Казахстан за обсягами торгівлі України з країнами СНД займає почесне друге місце і 5 місце серед всіх українських партнерів (товарообіг становить майже \$3,5 млрд);

- можлива денонсація угод про вільну торгівлю призведе до падіння українського експорту. Ледь виникнувши, Митний союз вже "ударив", наприклад, по українським виробникам та експортерам алкогольної продукції, тепер потрібна нова, "союзна" ліцензія;

- ускладнюються торговельні відносини України з Білоруссю і Казахстаном.

Слід нагадати, що до створення Митного союзу між Україною і Білоруссю не було обмежень за основними статтями українського експорту металопродукції, електроенергії, сільськогосподарської продукції, кондитерським виробам. Зараз [3] російські обмеження будуть поширюватися на Білорусь і Казахстан, що призведе до підвищення ціни на український метал на 30%;

- можливі втрати від уніфікації митних правил, скоординованої політики, спрямованої на збільшення вантажопотоків через територію Митного союзу. Враховуючи, що 70% обсягу транзитних перевезень через українську територію складають російські вантажі, то обсяги транзиту України можуть впасти в рази [7].

Крім того частина політичних і економічних еліт незалежних держав СНД, особливо та, яка традиційно дотримується антиросійської орієнтації, вкрай болісно сприймає повернення до будь-якого загального простору, її досі лякає привид СРСР.

Існує думка, що Митний союз вигідний, у першу чергу, Росії, оскільки це відповідає її планам щодо створення внутрішнього замкнутого технологічного виробництва. Тим більше, що у 90% випадків за основу взяті мита, які діють в Росії.

Форсоване створення Митного союзу вже призвело до серйозних проблем у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Сьогодні країни-учасниці часто зайняті тим,

що підраховують збитки від поспішних рішень. Митний союз досить декларативний, оскільки досі не погоджена величезна кількість позицій по митах. Несправедливий, з точки зору казахів, білорусів, розподіл митних платежів між учасниками союзу. Росія як найважливіший експортер, розраховує на велику частину зборів.

Із загального правила вільного переміщення товарів усередині Митного союзу вже зроблено виключення. Вочевидь, в умовах світової кризи, РФ не зможе повністю відкрити свій внутрішній ринок для білоруської сільськогосподарської продукції, так само як і Білорусь свій ринок для російської продукції, інакше, як вважають білоруські експерти, близько 80% виробництва в республіці просто зупиниться. Білорусь, наприклад, припускала, що зникнуть і мита на нафту. Триваючі заходи з захисту внутрішніх ринків ставлять під сумнів вигоди вступу до Митного союзу.

При цьому найбільший потенціал для української торгівлі все ж знаходиться на Заході. Ринок ЄС більший, ніж ринок країн СНД, там проживає майже 500 млн осіб. Але цей ринок поки практично закритий для України. Українське керівництво не задоволено нинішнім рівнем взаємин з ЄС, має намір підписати дипломатичні угоди про асоціацію, що значно підвищить можливості української економіки.

Отже, користь від вступу до Митного союзу буде тимчасовою на короткий термін може знизитись вартість газу для України. Довгострокових позитивних ефектів вступ до цього об'єднання не дасть, крім того у випадку приєднання України до Зони вільної торгівлі ЄС дасть бізнесу один з найбільших ринків світу, який у вісім разів більший за ринок Митного союзу. Саме тому Україна, швидше за все, не буде прагнути до повноцінного входу в Митний союз, намагаючись лавірувати між Митним союзом і Євросоюзом. Найбільш очевидним на сьогоднішній день є формат "3+1" — не вступ України до Митного союзу, а її співпраця з організацією лише у тих пунктах, які не суперечать вже укладеним міжнародним правовим договорам. Стратегічною ж метою України має бути створення зони вільної торгівлі з ЄС, що відповідає стратегічним інтересам нашої держави.

ВИСНОВКИ

Аналіз засвідчив, що на сьогодні перед Україною постав цивілізаційний вибір — активне просування в бік Європи, або не менш активна інтеграція у Митний союз. Вирішуючи ці питання Україна має враховувати усі стратегічні переваги та недоліки цих рішень, миттєва вигода не може стати приводом для остаточного рішення про вступ нашої держави до Митного союзу. Відповідно стратегічною метою України стає економічне просування в Європу, що вимагає не лише економічних змін, заснованих на механізмах державного управління економікою, але і політичної волі українського керівництва.

Література:

1. Алексієвцев М. Цивілізаційні аспекти еволюції української зовнішньої політики в період незалежності / М. Алексієвцев, Я. Секо // Україна — Європа — Світ. Збірник наукових праць. — 2009. — № 3. — С. 11—23.
2. Віднянський С. Україна в європейському геополітичному просторі: проблеми та перспективи інтеграції

[Електронний ресурс] / С. Віднянський. — Режим доступу: www.history.org.ua/LiberUA/Book/minzv/21.pdf

3. Комплексная оценка макроэкономического эффекта различных форм глубокого экономического сотрудничества Украины со странами Таможенного союза и Единого экономического пространства в рамках ЕврАзЭС (аналитическое резюме). — Санкт-Петербург, 2012. — С. 44.

4. Кудряченко А.І. Європейський вибір України: необхідність, реалії, перспективи / А.І. Кудряченко // Науковий вісник Дипломатичної академії України. — 2009. — Вип. 15. Світова та українська дипломатія: історичний досвід, сучасний стан, перспективи. — С. 147—154.

5. Кудряченко А.І. Зовнішньополітичні виклики сучасної України / А.І. Кудряченко // Стратегічні пріоритети. — 2007. — № 4 (5). — С. 172—177.

6. Міхель Д.О. Основні аспекти геополітичного положення України та її зовнішньополітичний вимір / Д.О. Міхель // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. — 2009. — Політологія. — Вип. 97. — Т. 110. — С. 176—180.

7. Таможенный союз России, Казахстана и Беларуси: очевидные преимущества и скрытые недостатки. — Режим доступа: <http://www.otechestvo.org.ua/main/20124/0213.htm>

References:

1. Aleksiiyevets', M. and Seko, Ya. (2009), "Civilization aspects of the evolution of Ukrainian foreign policy since independence", *Ukraina — Yevropa — Svit*, vol. 3, pp. 11—23.

2. Vidnians'kyj, S., "Ukraine in the European geopolitical space: problems and prospects for integration", *Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine*, [Online], available at: www.history.org.ua/LiberUA/Book/minzv/21.pdf

3. "Comprehensive assessment of macro-economic effects of different forms of deep economic cooperation between Ukraine and the countries of the Customs Union and the Common Economic Space within the EEC (analytical summary)", (2012), *Sankt-Peterburg*, pp. 44.

4. Kudriachenko, A.I. (2009), "European choice of Ukraine: the need, reality and prospects", *Naukovyj visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy [Scientific Bulletin of Diplomatic Academy of Ukraine]*, *Svitova ta ukrains'ka dyplomatii: istorychnyjdovid, suchasnyj stan, perspektyvy [World and Ukrainian diplomacy: historical experience, current status, prospects]*, vol. 15, pp. 147—154.

5. Kudriachenko, A.I. (2007), "Foreign policy challenges of modern Ukraine" *Stratehichni priorytety*, vol. 4 (5), pp. 172—177.

6. Mikhel', D.O. (2009), "The main aspects of geopolitical situation of Ukraine and foreign policy dimension", *Naukovi pratsi Chornomors'koho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly*, vol. 97, no. 110, pp. 176—180.

7. "Customs Union of Russia, Kazakhstan and Belarus: obvious advantages and disadvantages hidden", [Online], available at: <http://www.otechestvo.org.ua/main/20124/0213.htm>

Стаття надійшла до редакції 30.04.2014 р.